

**Deel I van de regioanalyse
VSV en jongeren in kwetsbare positie
RMC-regio Zuidoost-Brabant**

Erik Keppels
Timo Verhaegh

Nijmegen, 10 mei 2016

© 2016 Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Doelgroepen en thema's	3
3	Jongeren buiten het onderwijs en zonder SK (en zonder werk): curatieve aanpak	7
	3.1 Risicoanalyse	8
4	Jongeren in een kwetsbare positie in het onderwijs	11
	4.1 Risicoanalyse	11
5	Risicjongeren in het reguliere VO en mbo	15
	5.1 Risicoanalyse	15
6	Borging van de VSV-aanpak 2012-2016	19
	Bijlage 1 – Leerlingstromen tussen 1 okt. 2014 en 1 okt. 2015	21
	Bijlage 2 – Analyse leerlingstromen per onderwijstype	23
	Bijlage 3 – Analyse VSV-ers	25

1 Inleiding

De (verlengde) VSV-convenanten 2012-2015 lopen ten einde en RMC-regio's zijn zich aan het voorbereiden op de nieuwe aanpak VSV die per augustus 2016 ingaat. In de voorgaande jaren is grote vooruitgang geboekt om VSV terug te dringen. Landelijk is het aantal VSV-ers gedaald van ruim 70.000 in 2002 naar minder dan 25.000 in 2015 (o.b.v. voorlopige cijfers 2014/15). Om een verdere daling te realiseren wordt in de vervolgaanpak VSV vanaf 2016 aanvullende focus gelegd op jongeren in een kwetsbare positie.

Ten behoeve van de VSV-aanpak 2016-2020 hebben RMC-regio's de opdracht om een regionaal gedragen pakket maatregelen samen te stellen. Als voorwaarde geldt dat in ieder geval één plusvoorziening voor overbelaste jongeren wordt opgenomen. Bovendien geldt bij het maatregelenpakket het uitgangspunt dat de scholen en instellingen de basis op orde moeten hebben, zoals goed onderwijs, gedegen verzuim- en LOB-beleid. Het maatregelenpakket dient daarom bij voorkeur schooloverstijgende maatregelen te bevatten. Niet voor niets wordt gesproken van een regionaal programma VSV.

Met name het beleid van jongeren in een kwetsbare positie (dat deels overlappend en deel naast het VSV-beleid bestaat) concentreert zich – gezien recente beleidswijzigingen in onderwijs en het sociale domein – op het snijvlak van de beleidsterreinen van onderwijs, jeugdhulp en arbeid. Zo is het Passend Onderwijs per 1 augustus 2014 ingevoerd (ondersteuning op maat, regie en verantwoordelijkheid voor samenwerkingsverbanden en mbo-instellingen), entreeopleidingen vanaf schooljaar 2015/16 (invoering vakdiploma gericht op uitstroom naar werk), decentralisatie Jeugdhulp per 1 januari 2015 (gemeenten centrale rol in jeugdhulp, samenwerking tussen scholen, RMC/Leerplicht en jeugdhulp/wijkteams) en de inwerkingtreding van de Participatiewet vanaf 1 januari 2015 (gemeenten verantwoordelijk voor 'onderkant' arbeidsmarkt, waaronder jongeren met een beperking).

Het maatregelenpakket van RMC-regio Zuidoost-Brabant wordt gebaseerd op een regioanalyse van de problematiek rondom VSV en kwetsbare jongeren. De voorliggende tekst geeft deel I van de regioanalyse weer: de risicoanalyse. De risicoanalyse geeft weer welke situaties en momenten de grootste risico's voor uitval/VSV en kwetsbaarheid van jongeren herbergen (uitgebreide analyses van leerlingaantallen en -stromen zijn verwerkt in de bijlagen). Daarbij wordt ingezoomd op drie doelgroepen, en per doelgroep op thema's waarvan op voorhand duidelijk is dat ze van belang zijn voor de regionale aanpak van de komende jaren. De doelgroepen en thema's zijn benoemd in hoofdstuk 2. De hoofdstukken 3, 4 en 5 gaan nader in op de (drie) geformuleerde doelgroepen. Aan de hand van thema's worden kort de relevante landelijke ontwikkelingen benoemd en noties uit eerder onderzoek aangehaald, aangevuld met regionale (en soms landelijke) cijfers.

Deel II van de regioanalyse wordt door de opdrachtgever (gemeente Eindhoven) zelf uitgevoerd en vervolgt door te onderzoeken in welke mate de gepresenteerde (potentiële) risicogroepen/momenten in de regio zijn 'afgedekt' met huidige maatregelen en voorzieningen. Hoofdstuk 6 geeft hier alvast een voorschot op.

2 Doelgroepen en thema's

In deze rapportage worden drie doelgroepen onderscheiden, behorend tot curatief VSV-beleid (doelgroep A) en preventief VSV-beleid (doelgroepen B en C). Curatief beleid is gericht op het (terug)leiden van jongeren, die zonder startkwalificatie (SK) uit het onderwijs zijn gestroomd, naar onderwijs of arbeid. Preventief beleid is gericht op het voorkomen dat jongeren het onderwijs verlaten zonder SK. De doelgroepen zijn hieronder nader omschreven en in figuur 1 grafisch weergegeven. Het Ministerie van OCW legt ten behoeve van de nieuwe VSV-aanpak vanaf 2016 voor het eerst nadrukkelijk de aandacht op de doelgroep jongeren in een kwetsbare positie (B).

Curatief beleid

A) *Jongeren buiten het onderwijs en zonder SK (en zonder werk)*

De doelgroep omvat alle jongeren die geen onderwijs volgen en die geen SK hebben. We onderscheiden drie subgroepen. Het gaat allereerst om nieuwe VSV-ers van het schooljaar 2014/15. Zij zijn zonder SK uit het VO of mbo gestroomd. Ten tweede betreft het de jongeren die in 2014/15 zonder SK uit overige onderwijstypen zijn gestroomd (basisonderwijs, speciaal onderwijs, praktijkonderwijs of vavo/volwasseneneducatie). Het Ministerie van OCW telt deze groep niet als officiële VSV-ers, maar het is wel van belang om deze groep in het zicht te houden. Ten derde geeft het overzicht alle oude VSV-ers en oude uitstromers zonder SK weer. Zij zijn in eerdere schooljaren dan 2014/15 uit het onderwijs gestroomd.

Van de jongeren uit doelgroep A is de aandacht vooral gericht op het deel dat geen werk heeft.

Preventief beleid

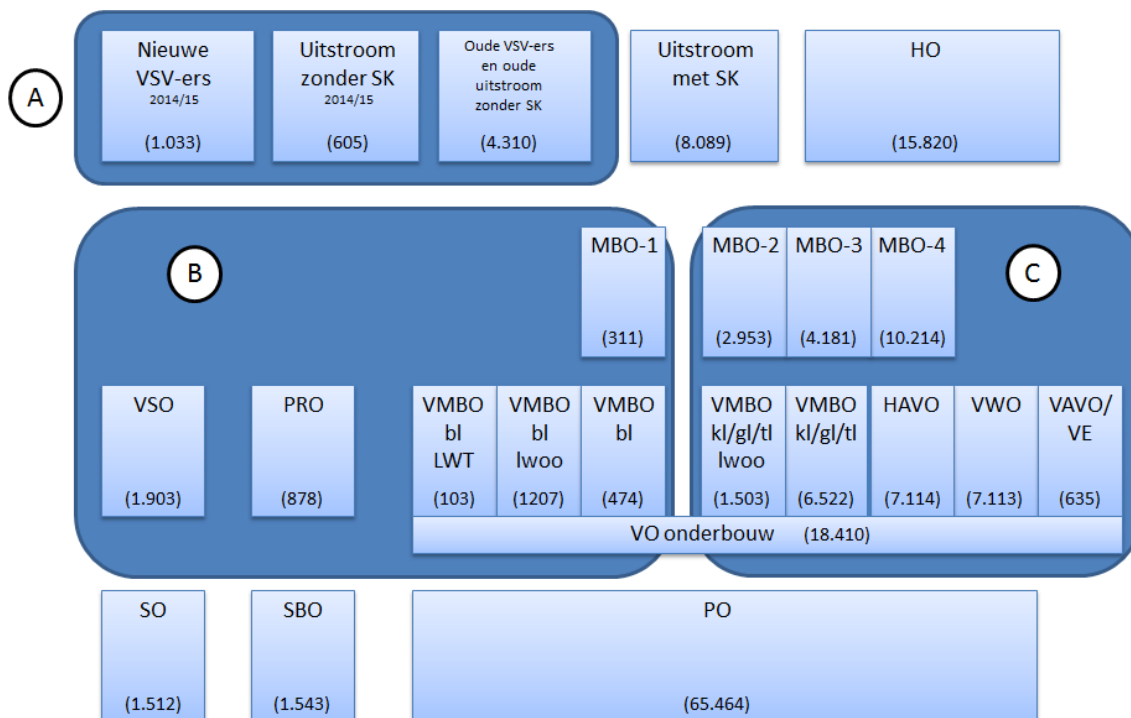
B) *Jongeren in een kwetsbare positie in het onderwijs*

Jongeren in een kwetsbare positie worden ook wel omschreven als jongeren die vanwege een bijzondere thuissituatie, gedragsproblemen of specifieke leerbehoeften kwetsbaar zijn om uit te vallen zonder afgeronde opleiding of goed arbeidsperspectief. In grote lijnen betreft het jongeren in het praktijkonderwijs (PrO), voortgezet speciaal onderwijs (VSO), vmbo-bl en entreeopleidingen. In hoofdstuk 4 is in een kader vermeld hoe jongeren in een kwetsbare positie *exact* geconcretiseerd zijn door het Ministerie.

C) *Risicjongeren in het reguliere VO en mbo*

Het gaat om jongeren die door diverse problemen (tijdelijk) niet in staat zijn om een SK te halen. Bijvoorbeeld door studiekeuze- en loopbaanproblematiek (incl. leerproblematiek omtrent studievaardigheden, studieachterstand, etc). Of door gedrags- en/of persoonlijke problematiek (zoals stoornissen, gedragsproblemen, problemen in de thuissituatie, financiële problemen, verslavingen etc.). Jongeren met complexe en meervoudige problemen van deze aard noemen we overbelaste jongeren.

Figuur 1 – Doelgroepen VSV & kwetsbare jongeren (aantallen jongeren < 23jr op 1 okt. 2015)

Bron: DUO-gegevens uit de RMC-levering, bewerking door KBA^{1, 2, 3, 4}

- Voor 4.225 jongeren geeft het schema niet de onderwijssituatie op 1 oktober 2015 weer, maar die op 30 maart 2016. Deze jongeren waren op 1 oktober 2015 niet ingeschreven, maar zijn in de periode daaropvolgend het onderwijs ingestroomd. Het gaat voornamelijk (3.409) om kinderen die op 1 oktober 2015 drie jaar oud waren, en dus nog niet op een basisschool ingeschreven mochten zijn. Additioneel gaat het om 79 kinderen van 4 jaar oud, waarvoor de leerplicht nog niet geldt. Van de overige 737 jongeren gaat het om 357 asielzoekers. Met deze afpelling resteren 380 van de 4.225 jongeren: dit zijn jongeren die op 1 oktober 2015 niet in het onderwijs zaten, maar in de periode daarna (tot 30 maart 2016) opnieuw het onderwijs zijn ingestroomd. Deze 380 jongeren waren op 1 oktober 2015 dus eigenlijk een oude of nieuwe VSV-er of uitstromer zonder SK.
- Het totale RMC-bestand van 30 maart 2016 bestaat uit 163.256 jongeren tussen de 4 en 23 jaar, woonachtig in RMC regio Zuidoost-Brabant. In bovenstaand schema ontbreken 1.359 jongeren: voor 934 jongeren is de (onderwijs)status onbekend, plus 401 jongeren die geen onderwijs volgen en een vrijstelling leerplicht hebben, en 24 4-jarigen. De 401 jongeren met vrijstelling leerplicht volgen eind 2015 geen onderwijs (er zijn additioneel 61 jongeren met vrijstelling leerplicht die wel onderwijs volgen). In oktober 2014 volgden 74 van de 401 onderwijs, en in oktober 2013 nog 108 (m.n. in PO/VO/(V)SO).
Het aantal vrijstellingen is hoog in vergelijking met andere RMC-regio's waar KBA onderzoek doet: ongeveer 200 in Flevoland en minder dan 100 in Stedendriehoek en Midden-Brabant. Het is niet bekend wat dit verschil veroorzaakt, ook is in de RMC-data niet bekend op welke gronden een vrijstelling is afgegeven. Het aantal vrijstellingen leerplicht is landelijk flink gestegen, van 3.107 in schooljaar 2010/11 naar 5.077 in 2014/15. In 2016 laat het Ministerie van OCW onderzoek uitvoeren naar de oorzaken van deze stijging.
- VSO bestaat uit vier clusters. VSO-1 (blinde, slechtziende kinderen) = 6, VSO-2 (dove, slechthorende kinderen) = 264, VSO-3 (verstandelijk gehandicapte en langdurig zieke kinderen) = 607, VSO-4 (kinderen met stoornissen en gedragsproblemen) = 1.002.
- Het aantal nieuwe VSV-ers 2014/15 is gebaseerd op de RMC-levering en bevat jongeren die op 1 oktober 2014 in het VO of mbo zaten. Dit is exclusief 72 VSV-ers vanuit de vavo/ve. Deze zijn bij de categorie 'Uitstroom zonder SK' toegevoegd. Het aantal van 1.033 wijkt iets af van de 1.045 uit de voorlopige cijfers van het Ministerie van OCW. De reden van een verschil in cijfers is dat de officiële definitie van nieuwe VSV-ers niet exact kan worden nagebootst met de beschikbare RMC-gegevens. In grote lijnen wordt dezelfde definitie en berekeningswijze gebruikt. Net als de officiële cijfers wordt de definitie gehanteerd dat een nieuwe VSV-er een jongere tussen de 12 en 23 jaar is die zonder startkwalificatieniveau het onderwijs verlaat. In de berekeningswijze van VSV-er is in deze regioanalyse – net als de officiële cijfers – gebruik gemaakt van het Basisregister Onderwijsnummer (BRON) en is de teldatum 1 oktober aangehouden. Tevens zijn alleen de uitstromers uit het VO en mbo geteld, en zijn uitstromers uit overige onderwijstypen buiten beschouwing gelaten. Ook nieuwkomers/asielzoekers zijn gefilterd (o.b.v. adressen van azc's). Op basis van het beschikbare bestand is het niet mogelijk om verdere correcties – die het Ministerie van OCW hanteert – door te voeren. Het gaat bijvoorbeeld om correcties aan de hand van cijfers over uitstroom naar politie- en defensieopleidingen, en naar particulier onderwijs.

De doelgroepen vereisen ieder een eigen aanpak om VSV terug te dringen. Op basis van analyses van aantallen leerlingen/VSV-ers en van leerlingstromen, van aanvullende deskresearch (VSV-cijfers van www.vsvverkenner.nl, bestaande literatuur en eigen onderzoeken) en van (groeps)gesprekken met diverse sleutelpersonen uit de regio zijn per doelgroep de meest relevante thema's benoemd en geanalyseerd.

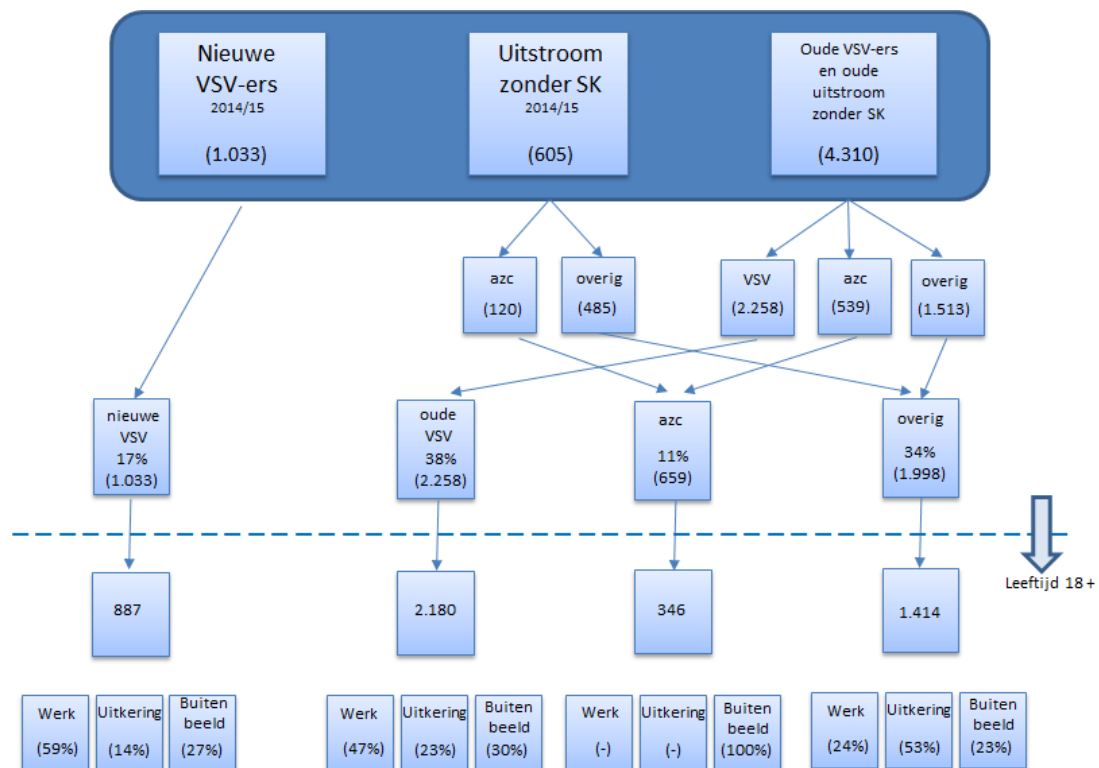
- A) Jongeren buiten het onderwijs en zonder SK (en zonder werk): curatieve aanpak
 - Terugleiding naar onderwijs en toeleiding naar arbeid (taak gemeenten)
- B) Jongeren in een kwetsbare positie in het onderwijs
 - Overgang naar entree en mbo: afstemming en ondersteuning
 - Uitstroom naar arbeid: goede aansluiting
- C) Risicjongeren in het VO en mbo
 - Ondersteuning in en buiten het onderwijs: gedrags-/persoonlijke problematiek
 - Ondersteuning in het onderwijs: studiekeuze-/loopbaanproblematiek
 - Overgang VO-mbo

3 Jongeren buiten het onderwijs en zonder SK (en zonder werk): curatieve aanpak

De doelgroep in dit hoofdstuk omvat alle jongeren tot 23 jaar die geen onderwijs volgen en die geen SK hebben. Op 1 oktober 2015 gaat het om circa 6.000 jongeren woonachtig in Zuidoost-Brabant. Zoals eerder vermeld omvat deze doelgroep drie subgroepen:

- nieuwe VSV-ers van het schooljaar 2014/15 van het VO en mbo;
- jongeren die in 2014/15 zonder SK uit overige onderwijstypen zijn gestroomd, namelijk uit basisonderwijs, speciaal onderwijs (SO-SBO-VSO), praktijkonderwijs of vavo/volwasseneneducatie. Het Ministerie van OCW telt deze groep niet als officiële VSV-ers;
- oude VSV-ers en oude uitstromers zonder SK (niet-officiële "VSV-ers"). Zij zijn in eerdere schooljaren dan 2014/15 uit het onderwijs gestroomd.

Figuur 2 – Nadere onderverdeling groep jongeren buiten het onderwijs en zonder SK

Bron: DUO-gegevens uit de RMC-levering, bewerking door KBA

Figuur 2 laat zien dat ruim de helft van de 6.000 jongeren een (oude of nieuwe) VSV-er van het VO of mbo is, een derde is (regulier of voortijdig) uitgestroomd uit overig onderwijs (met name VSO:43%, PO:18%, PrO:16% en vavo/ve:6%) en ruim tien procent is asielzoeker (het zijn geen statushouders, ze zijn woonachtig in een azc en hebben geen BSN).⁵

Een deel van de in figuur 4 weergegeven jongeren heeft de leeftijd van 18 jaar nog niet bereikt. Voor hen geldt de kwalificatieplicht en het primaire doel van Leerplicht/gemeente zal zijn om hen terug te leiden naar het onderwijs (ook asielzoekers tot 18 jaar hebben recht op onderwijs). Voor de 18-plussers is - op basis van een koppeling van DUO-gegevens uit de RMC-datalevering met gegevens van Het Inlichtingenbureau - nagegaan of zij werk of uitkering hebben, dan wel buiten beeld zijn bij de Gemeentelijke Sociale Diensten en UWV. Degenen met een uitkering voeren mogelijk ook aanvullend werk uit, het gaat in de praktijk dan om kleine banen. De asielzoekers van 18 jaar en ouder laten we buiten beschouwing: in het kader van VSV is deze groep van belang op het moment dat een asielzoeker statushouder wordt. De drie overige subgroepen omvatten 4.481 18-plussers, waarvan bijna 40 procent werk heeft, bijna 30 procent een uitkering en ruim 30 procent is buiten beeld. De subgroep nieuwe VSV-ers hebben het vaakst werk (59%), de oude VSV-ers zijn het vaakst buiten beeld (30%) en de overige uitstromers zonder SK hebben het vaakst een uitkering (53%).

3.1 Risicoanalyse

Vanuit overheidsbeleid krijgen niet-onderwijsvolgende jongeren zonder SK extra aandacht, omdat deze jongeren een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt hebben. Zij zijn twee keer zo vaak werkloos, en worden bovendien vijf keer vaker verdacht worden van een misdrijf.^{6,7}

Figuur 2 toont 5.948 jongeren in de RMC-regio ZO-Brabant die niet in het bezit zijn van een SK en op 1 oktober 2015 geen onderwijs volgen ($1.033+605+4.310=5.948$). 4.827 van de 5.948 jongeren zijn minimaal 18 jaar oud. Uit een koppeling met gegevens van Het Inlichtingenbureau blijkt dat bijna 40 procent van deze 5.948 18-plussers werk heeft, bijna 30 procent heeft een uitkering en ruim 30 procent is buiten beeld. Van de subgroepen oude en nieuwe VSV-ers is weliswaar een hoger aandeel werkzaam (47% en 59%, zie figuur 2), maar het ligt substantieel lager dan onder jongeren die een SK hebben. Uit gegevens van de RMC-regio Midden-Brabant blijkt namelijk dat ruim 80 procent van de jongeren met SK werk heeft (vergelijkbare gegevens zijn niet bekend voor ZO-Brabant). VSV-ers hebben dus beduidend geringere arbeidsmarktperspectieven dan uitstromers met SK.

Er zijn diverse achterliggende redenen waarom VSV-ers niet op school zitten en geen werk hebben. In ieder geval speelt mee dat een deel van de VSV-ers *buiten het zicht van de instanties* blijven. Zij melden zich niet voor een uitkering of voor werk bij gemeente of UWV. Landelijk blijkt vaak dat slechts in beperkte mate beleid wordt gemaakt dan wel uitgevoerd bij RMC's voor de aanpak van oude VSV-ers.

Op individueel niveau spelen diverse zaken bij de VSV-ers. We geven een korte bloemlezing van zaken die kunnen spelen. Terugleiding naar onderwijs heeft de voorkeur van het Ministerie

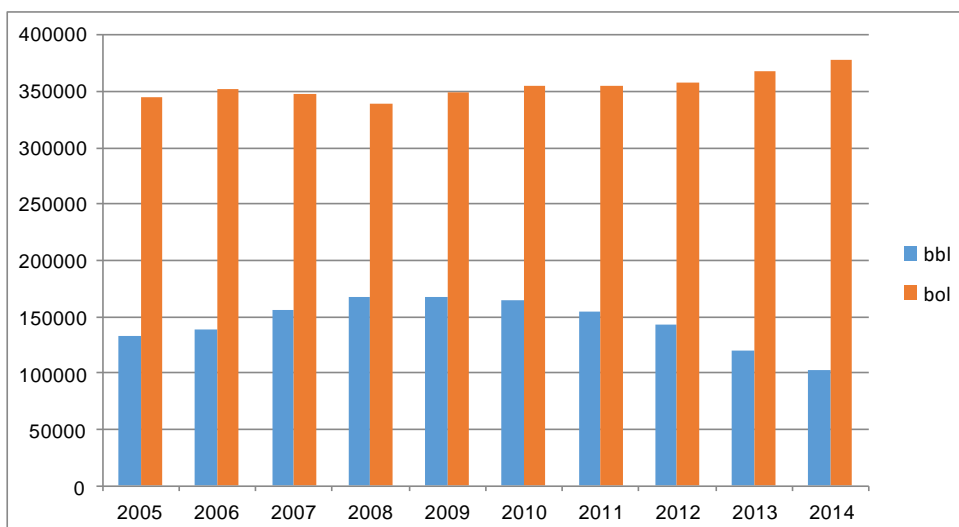
5 In de RMC-datalevering wordt niet direct duidelijk of een persoon een asielzoeker is. Dit is bepaald aan de hand van woonadressen van asielzoekerscentra (azc), namelijk Kapeldijk 6 te Westelbeers, Hoofdstraat 80 te Budel-Dorplein, Randweg-Oost 32 te Budel-Cranendonck, Turfweg 9 te Veldhoven, Castiliëlaan 15 te Eindhoven.

6 Kamerbrief Ministerie van OCW (2016), "Succesvolle aanpak voortijdig schoolverlaten krijgt een krachtig vervolg", 15 februari 2016, p.3.

7 Onderzoek CBS & KLPD, vsv'ers verdacht van een misdrijf naar leerjaar/niveau, zie Cijferbijlage vsv-brief 2014, p.33

van OCW, maar soms wordt men geconfronteerd met ontmoedigingsbeleid bij mbo-instellingen om oudere jongeren in een BOL-opleiding bij 16- en 17-jarigen in te delen. Een aparte klas voor 18-plussers is meestal niet mogelijk vanwege de geringe aantallen en de verspreide momenten waarop VSV-ers zich bij mbo-instellingen aandienen. Voor de VSV-er zelf is een *BOL-opleiding tevens niet altijd de passende oplossing*, omdat zij inkomsten nodig hebben. Een BBL-opleiding past dan beter. In het hele land is de laatste jaren echter sprake van een *afname van het aantal BBL-leerwerkplekken*. De deelname aan de BBL is daardoor flink afgenomen, zoals figuur 3 laat zien. Toeleiding naar werk is een alternatieve mogelijkheid als terugleiding naar onderwijs niet mogelijk of niet passend is. Het vinden van een passende match blijkt voor de groep jongeren zonder SK echter niet eenvoudig, zeker in de afgelopen conjunctureel moeilijke jaren. De Ministeries van SZW en OCW spreken van verschillende redenen waarom het *vinden van werk bij jongeren zonder SK moeizaam (moeizamer) verloopt*, zoals onvoldoende ontwikkelde werknemersvaardigheden (vaardigheden zoals samenwerken, probleemoplossend vermogen, ICT-geletterdheid, creativiteit, kritisch denken, communicatieve en sociale vaardigheden) en weinig effectief zoekgedrag.⁸

Figuur 3 – Ontwikkeling deelnemersaantallen BOL en BBL (alle leeftijden)

Bron: DUO/SBB

Traditioneel gezien zijn de preventieve en curatieve inzet voor een groot deel van elkaar gescheiden. De preventieve inzet gebeurt voornamelijk door de scholen/instellingen, waarbij het Ministerie van OCW in de afgelopen jaren aanvullende financiële middelen heeft vrijgemaakt in het kader van de VSV-convenanten. Daarnaast zijn diverse specifieke financiële middelen inzetbaar in het onderwijs die een preventieve werking op VSV (kunnen) hebben, zoals middelen voor Passend Onderwijs, Schoolmaatschappelijk werk, prestatiemiddelen VSV en het regionaal investeringsfonds mbo. Met deze middelen werkt het onderwijs aan haar taak om *“leerlingen voor te bereiden op de arbeidsmarkt, door het bieden van goed onderwijs en het faciliteren van stages, maar ook door ze vaardigheden mee te geven zodat ze ook een plek op de*

8 Kamerbrief Ministerie van SZW en OCW (2015), “Aanpak Jeugdwerkloosheid”, 30 november 2015.

arbeidsmarkt kunnen vinden en behouden”, zoals door het Ministerie in de handreiking regionaal programma VSV aangegeven.

De in deze paragraaf centraal staande doelgroep van nieuwe en oude VSV-ers vallen – eenmaal uitgevallen – primair onder de verantwoordelijkheid van gemeenten. De curatieve inzet op het terugleiden van VSV-ers naar onderwijs/toeleiden naar arbeid, is dan ook een taak van de gemeente, weggezet bij het RMC (zie kader voor de taken van de RMC-functie), waarvoor het RMC-budget dient (het budget voor het regionaal programma VSV dient in principe niet benut te worden voor reguliere RMC-taken). Daarnaast kunnen diverse andere financiële middelen benut worden, zoals middelen vanuit de Aanpak Jeugdwerkloosheid, het Participatiebudget en ESF-middelen.

Het onderscheid tussen preventieve en curatieve inzet bestaat echter vooral door de grenzen van beleid en instanties. In het ‘oude’ ketendenken wordt uitgegaan van opvolgende taken en verantwoordelijkheden met een goede overdracht en aansluiting tussen de ketens. Het nieuwe denken gaat uit van netwerken, gedeelde verantwoordelijkheid en van de doorlopende loopbaan van de jongere. Het nieuwe denken pleit voor een *integrale, verbonden aanpak: VSV-beleid, RMC-functie, Participatiewet, Aanpak jeugdwerkloosheid*. Minder geredeneerd vanuit gescheiden taken, meer vanuit loopbanen van jongeren en gedeelde verantwoordelijkheid. De financiering van deze integrale en verbonden aanpak is een kwestie van (onderhandeling tussen) de betrokken partijen, en valt buiten de scope van dit onderzoek. Opgemerkt wordt dat overheidsmiddelen voor het regionaal programma VSV en jongeren in een kwetsbare positie in principe niet bestemd zijn voor de curatieve aanpak van oude VSV-ers.

Taken RMC-functie (bron: website van Ingrado)

Doel van de RMC-functie is het scheppen van voorwaarden voor jongeren om de voor hen hoogst haalbare en meest passende onderwijs- en/of arbeidsmarktpositie te bereiken. Het betreft hier jongeren tot 23 jaar.

De RMC-functie omvat drie taken (vastgelegd in wetgeving):

- een sluitende melding en registratie van alle jongeren tussen 18 en 23 jaar die niet op school zitten en nog geen startkwalificatie behaald hebben.
- benaderen en zorgdragen voor begeleiding van jongeren die zijn uitgevallen, gericht op terugleiden naar school, naar werk of een combinatie daarvan.
- coördineren en initiëren van samenwerking tussen alle belangrijke partijen die te maken hebben met deze jongeren en het onderhouden van dit netwerk.

4 Jongeren in een kwetsbare positie in het onderwijs

In het kader is de exacte definitie voor jongeren in een kwetsbare positie weergegeven, zoals het Ministerie van OCW deze aanhoudt. In brede zin gaat het om jongeren die vanwege een bijzondere thuissituatie, gedragsproblemen of specifieke leerbehoeften kwetsbaar zijn om uit te vallen zonder afgeronde opleiding of goed arbeidsperspectief.

Doelgroepen jongeren in een kwetsbare positie⁹

1. Jongeren uit het praktijkonderwijs (PrO) en het voortgezet speciaal onderwijs (vso, profiel arbeidsmarktgericht) die niet kwalificatieplichtig zijn. Zij stromen direct uit naar de arbeidsmarkt of naar de entreeopleiding, maar hebben hier een verhoogd risico om uit te vallen en veelal extra zorg, tijd of begeleiding nodig. Uitgangspunt voor deze jongeren is dat ze niet kwalificatieplichtig zijn en een startkwalificatie voor hen vaak niet haalbaar is.
2. Gediplomeerde jongeren uit de basisberoepsgerichte (bb) leerweg waaronder leerwerktrajecten (lwt) in het vmbo en het profiel vervolgonderwijs in het vso. Zij kunnen doorstromen naar mbo-2, maar hebben vaak extra zorg, tijd of begeleiding nodig. Een startkwalificatie is in principe haalbaar, maar blijkt voor met name jongeren uit de leerwerktrajecten soms (tijdelijk) een brug te ver.
3. Jongeren uit de entreeopleiding (voormalig mbo-1). Ze vallen uit of halen een diploma, maar hebben in beide gevallen nog geen startkwalificatie. Zij stromen uit naar de arbeidsmarkt of naar een opleiding op mbo-2 niveau als ze een diploma hebben gehaald. Een startkwalificatie is in het laatste geval in principe haalbaar, maar extra tijd, begeleiding en een opleidingsaanbod dat goed aansluit bij hun mogelijkheden zijn nodig.
4. Jongeren uit de entreeopleiding en mbo-2 opleidingen die cognitief wel in staat zijn tot het halen van een startkwalificatie, maar door omstandigheden (tijdelijk) extra ondersteuning nodig hebben om binnenboord gehouden te worden, nog bovenop de bestaande aanpak gericht op voortijdig schoolverlaten.

4.1 Risicoanalyse

Tabel 1 is overgenomen uit *“RMC Regio 37 Zuidoost-Brabant. Factsheet jongeren in een kwetsbare positie schooljaar 2015-2016”* van het Ministerie van OCW. Tabel 1 toont dat in schooljaar 2015-16 1.727 jongeren uit RMC-regio Zuidoost-Brabant in een kwetsbare positie komen, 1.138 in het vervolgonderwijs (entree of mbo-2) en 589 buiten het onderwijs.

⁹ Zie voetnoot 20 op p.7 van Kamerbrief Ministerie van OCW (15 feb. 2016) *“Succesvolle aanpak voortijdig schoolverlaten krijgt een krachtig vervolg”* en bijlage 1 van Kamerbrief Ministerie van OCW (12 dec. 2014), *“Extra kansen creëren voor jongeren in een kwetsbare positie”*.

Tabel 1 – Jongeren in een kwetsbare positie in RMC Regio Zuidoost-Brabant: uitstroom 2015-2016

Onderwijstype	Aantal dlrs tot 23 jaar in 2014-2015	Totale door-en uitstroom 2015-2016	Jaarlijkse uitstroom naar:			
			Entree	Mbo-2	Directe uitstroom	Totaal Kwetsbare positie
PrO	929	200	66	27	92	185
VSO-arbeidsmarkt	481	140	21	14	94	129
VSO-vervolgonderwijs	1.112	315	22	73	75	170
Vmbo-bbl	3.339	1349	43	737	178	958
Entree*	297	297	20	115	150	285
Totaal	6.158	2.301	172	966	589	1.727

Bron: Ministerie van OCW. *Factsheet Schooljaar 2015-2016 Jongeren in kwetsbare positie* (voorlopige cijfers), RMC Regio 37 Zuidoost-Brabant, maart 2016

* Zoals in het vorige kader vermeld behoren tot de doelgroep 'jongeren in een kwetsbare positie' ook deelnemers mbo-2 die cognitief wel in staat zijn tot het halen van een startkwalificatie, maar door omstandigheden (tijdelijk) extra ondersteuning nodig hebben om binnenboord gehouden te worden. Deze groep is als zodanig niet uit de bestanden te halen, en wordt daarom hier buiten beschouwing gelaten. In de volgende subparagraaf komen deelnemers mbo-2 wel aan de orde.

Overgang naar entree en mbo: afstemming en ondersteuning

Jongeren in een kwetsbare positie die de overstap maken naar entree en mbo hebben een *verhoogd risico om uit te vallen en hebben extra zorg, tijd of begeleiding nodig*. Vanaf 1 augustus 2014 is Passend Onderwijs ingevoerd, zowel in het VO als in het mbo. In het kader van Passend Onderwijs krijgen leerlingen van het VSO en PrO en de meeste leerlingen van de basisberoepsgerichte leerweg vmbo extra ondersteuning. Vaak wordt een ontwikkelingsperspectief opgesteld waarin ook het uitstroomdoel is opgenomen. Bij instroom in het mbo kunnen eveneens afspraken worden vastgelegd in het kader van Passend Onderwijs. In een bijlage bij de onderwijsovereenkomst komt te staan welke extra ondersteuning de leerling tijdens de opleiding krijgt. Passend Onderwijs biedt daarmee in principe een uitstekend, doorlopend kader voor extra ondersteuning van deze kwetsbare groepen. In de praktijk is het netwerk echter vaak nog niet sluitend: niet alle vmbo-lwoo-leerlingen hebben een individueel ontwikkelingsperspectiefplan (OPP), de overdracht naar het mbo is nog niet altijd sluitend of niet 'warm', en sommige mbo-instellingen kiezen ervoor om Passend Onderwijs alleen voor studenten met een beperking in te zetten.

Uitstroom naar arbeid: goede aansluiting

Als jongeren in een kwetsbare positie uit het PrO, VSO, vmbo-bl of entree stromen, dan is er een *verhoogd risico dat zij geen werk vinden*. Figuur b1 in bijlage 1 laat zien dat uitstromers van het VSO veel moeite hebben om werk te vinden, circa één op de zes heeft een jaar na uitstroom werk. Uitstromende leerlingen van het PrO vinden makkelijker werk, meer dan de helft heeft werk een jaar na uitstroom (net als de uitstromers van de entreeopleiding). Circa 20 à 25 procent van de PrO- en entree-uitstromers heeft een uitkering, tegenover tweederde van de VSO-uitstromers (cijfers o.b.v. koppeling RMC-levering en gegevens Inlichtingenbureau). Om een goede aansluiting naar arbeid in de regio te creëren zijn diverse domeinen nodig: onderwijs en arbeid (en soms gemeente en zorg). In de vorige paragraaf is reeds weergegeven dat de doelgroep van de RMC-functie alle jongeren omvat tussen de 18 en 23 jaar die niet op school zitten en geen SK hebben. Daartoe behoren ook de uitgestroomde jongeren uit PrO en VSO. De Ministeries van SZW en OCW willen de RMC-functie een centrale rol laten vervullen in het

creëren van een goede aansluiting richting arbeid voor jongeren in een kwetsbare positie, en het verbinden van regionale partners uit onderwijs en arbeid. Allereerst wordt de monitoring van *16- en 17-jarigen* uit PrO en VSO (profiel arbeidsmarkt/dagbesteding) onder de verantwoordelijkheid van RMC gebracht. Vanuit de Aanpak Jeugdwerkloosheid stimuleert de overheid vervolgens de centrumgemeenten van arbeidsmarktregio's en contactgemeenten van RMC-regio's om bestuurlijke afspraken te maken over de samenwerking tussen de dienst Werk & Inkomen en de RMC. Ook de verbinding met het zorgdomein wordt gestimuleerd, door het overleg tussen mbo-instellingen en gemeenten over zorgondersteuning van jongeren in een kwetsbare positie wettelijk te verankeren. In het PO en VO voeren gemeenten en Samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs al overleg over de zorg en ondersteuning die ze leerlingen bieden.

5 Risicjongeren in het reguliere VO en mbo

Risicjongeren in het reguliere VO en mbo zijn jongeren die om diverse redenen (tijdelijk) niet in staat zijn om een SK te halen. De term risicjongeren wordt hier gebruikt om het onderscheid duidelijk te maken met de groep kwetsbare jongeren. Het spreekt voor zich dat de risicjongeren door hun problemen ook kwetsbaar zijn. In dit hoofdstuk komen de volgende thema's aan de orde:

- ondersteuning in en buiten het onderwijs: gedrags-/persoonlijke problematiek;
- ondersteuning in het onderwijs: studiekeuze-/loopbaanproblematiek;
- overgang VO-mbo;
- borging van de VSV-aanpak 2012-2016.

5.1 Risicoanalyse

Ondersteuning in en buiten het onderwijs: gedrags-/persoonlijke problematiek

De *grootste categorie van uitvalredenen* in het mbo omvat persoonsgebonden factoren (ruim 40%, zie bijlage 3 voor meer informatie). KBA maakt onderscheid tussen gedragsproblemen (zoals problemen in gedrag, sociaal-emotionele problemen, geïndiceerde stoornissen) en andersoortige persoonlijke problemen (zoals problemen in de thuissituatie, gezondheidsproblemen, fysieke beperkingen, verslavingsproblemen en financiële problemen). Vaak is sprake van een combinatie van uitvalredenen die leidt tot VSV. Bij multi- of meervoudige gedrags- of persoonlijke problematiek wordt gesproken van overbelasten.

De ondersteuning in het onderwijs voor jongeren met gedrags- en/of persoonlijke problemen bestaat uit *plusvoorzieningen* (voor overbelasten) en *diverse andere vormen van ondersteuning zoals mentoring en schoolmaatschappelijk werk (SMW)*. In het mbo kiezen instellingen soms voor een smalle benadering, waarbij alleen jongeren met een beperking tot de doelgroep van Passend Onderwijs worden gerekend. Veel mbo-instellingen rekenen echter alle ondersteuningsbehoeften tot het domein van Passend Onderwijs en dus ook de ondersteuning van overbelasten.

In de ondersteuning van jongeren met gedrags- en/of persoonlijke problemen buiten het onderwijs zijn relevante veranderingen gaande. Met de invoering van de Jeugdwet per 1 januari 2015 valt de jeugdhulp onder de verantwoordelijkheid van gemeenten. In veel gemeenten heeft dit geleid tot het ontstaan van zogenaamde wijkteams. De wijkteams zetten doorgaans in op integraal verantwoordelijk, multidisciplinaire teams in plaats van als 'doorgeefluik' te fungeren naar specialistische zorg. De wijkteams komen frequent in aanraking met scholen, Leerplicht/RMC en specialistische zorg. Veel RMC-regio's en scholen/instellingen worstelen momenteel met het verbinden van de – per gemeente verschillende aanpak van – jeugdhulp en de ondersteuning binnen het eigen onderwijs. Bij sommige scholen/instellingen heeft dat geleid tot een (gedeeltelijke) samensmelting van schoolinterne ondersteuning en wijkteams: een wijkteam wordt de school ingehaald. De *afstemming tussen schoolinterne en -externe ondersteuning, en vervolgens de borging (en verbetering) van de kwaliteit van de ondersteuning* is een belangrijke uitdaging voor de komende jaren.

Ondersteuning in het onderwijs: studiekeuze-/loopbaanproblematiek

De tweede *belangrijke groep van uitvalredenen* heeft betrekking op studiekeuze- en loopbaanproblematiek (iets minder dan 20%, zie bijlage 3). Dit is waarschijnlijk een onderschatting, want ook aan een deel van de arbeidsmarktgerelateerde problematiek ligt studiekeuze-problematiek ten grondslag.

Bovendien zijn studiekeuze-problemen niet alleen relevant voor uitval en VSV. Het leidt ook tot inefficiënte en dus kostbare leerwegen. Uit de analyse van de leerlingstromen blijkt dat jaarlijks *bijna tien procent van alle mbo-deelnemers switcht van opleiding en/of instelling*. Het gaat absoluut om ongeveer 1.500 deelnemers in Zuidoost-Brabant (zie bijlage 2). Hoewel niet zonder meer gezegd kan worden dat alle switch negatief is, geeft het wel een indicatie voor onderliggende studiekeuze-problemen en voor de noodzaak van goede loopbaanbegeleiding.

Overgang VO-mbo

Lange tijd gold de overstap van VO naar mbo als het grootste risicomoment in de route naar een startkwalificatie. In de VSV-aanpak van 2012-2015 en ook daarvoor zijn diverse maatregelen genomen om de overstap te verbeteren, zoals invoering van de kwalificatieplicht tot 18 jaar, versterking van de LOB in het VO, warme overdracht, zomeracties sluitende aanpak, verbeterde intake mbo, landelijke aanmelddatum et cetera. Als gevolg daarvan is de doorstroom van het VO naar het mbo verbeterd. Het Ministerie concludeert echter dat – ondanks de behaalde successen – de overstap van VO naar mbo *“een risicovolle periode is die vraagt om extra aandacht”*.¹⁰ De invoering van nieuwe profielen en keuzedelen in het vmbo moet de aansluiting met het mbo in de komende jaren verder verbeteren.

In potentie wordt met de invoering van de nieuwe profielen in het vmbo en de start van Passend Onderwijs een nieuwe, solide basis gelegd voor doorstroom naar het mbo en individuele ondersteuning waar nodig. Aan de andere kant is duidelijk dat de gelijktijdige invoering van zo veel nieuwe wettelijke kaders (denk ook aan de decentralisaties in het sociaal domein) partijen voor een zware opgave stellen. Juist als samenwerking gevraagd wordt, staan partijen voor grote eigen opgaven. Voor de eerstvolgende jaren is daarom extra aandacht nodig op het punt van overgang en aansluiting.

Het is niet alleen de uitval tijdens de overgang van VO naar mbo die een risico vormt. Een deel maakt wel de overstap, maar doet dat ongediplomeerd. Van alle jaarlijkse uitstromers uit het vmbo heeft circa drie procent geen diploma behaald. Bij de havo is dat acht procent. Van de ongediplomeerde uitstroom vanuit vmbo gaat iets meer dan de helft door naar het mbo, bij het havo nog meer. Bij elkaar gaat het in de RMC-regio Zuidoost-Brabant om een groep van 300 jongeren die jaarlijks ongediplomeerd het mbo-niveau 2-4 instroomt vanuit het vmbo of havo. De jaarlijkse *ongediplomeerde instroom in het mbo* leidt cumulatief tot een groep van 1.135 deelnemers die op dit moment zonder VO-diploma onderwijs volgen op één van de mbo-niveaus 2-4 (dat is ruim 6% van de 17.348 deelnemers mbo2-4). Deze groep valt verhoudingsgewijs vaker voortijdig uit het onderwijs, zo blijkt uit onderzoek.¹¹ Door het afschaffen van de drempelloze instroom in het mbo zal deze groep in de toekomst kleiner worden. Ongediplomeerde uitstroom uit het VO gaat in principe naar de entreeopleiding, tenzij een toelatingsonderzoek anders uitwijst of tenzij men in het bezit is van een overgangsbewijs van havo/vwo-3 naar havo/vwo-4.

10 Kamerbrief Ministerie van OCW, “Startkwalificatie met perspectief, voor iedereen een passende plek”, 5 maart 2014.

11 Keppels, E. e.a. (2013), “Regiomonitor Utrecht Voortijdig schoolverlaten. Instroom in het mbo: onderzoek naar de overgang vo-mbo en naar zij-instroom in het mbo”. KBA Nijmegen.

De aanpak van VSV in het mbo richt zich primair op de doorstroom van jongeren uit het VO (en in mindere mate PrO en VSO). Nieuwe instromers in een mbo-instelling komen echter niet allemaal uit het toeleidende onderwijs. Onderzoek van KBA in de regio Utrecht toont aan dat circa dertig procent van elders komt (zijinstromers), namelijk twintig procent komt vanuit andere mbo-instellingen en tien procent volgde het jaar ervoor helemaal geen onderwijs (VSV/werk).¹² Het onderzoek laat zien dat de *uitval onder zijinstromers verhoudingsgewijs hoger* is dan onder de reguliere instromers vanuit het VO (incl. PrO/VSO), en dat zij een extra risicogroep is.

¹² Keppels, E. & T. Eimers (2013), "*Instroom in het MBO. Onderzoek bij ROC Midden Nederland naar de relatie tussen instroomprofiel en studiesucces*" (mei 2013) en "*Instroom in het MBO. Onderzoek bij MBO Utrecht naar de relatie tussen instroomprofiel en studiesucces*" (oktober 2013). KBA Nijmegen.

6 Borging van de VSV-aanpak 2012-2016

Dit laatste hoofdstuk van de risicoanalyse heeft betrekking op een algemeen risico van het samenstellen van een nieuw regionaal programma VSV voor de komende periode 2016-2020: het risico dat onvoldoende aandacht is voor borging van de VSV-aanpak van de afgelopen periode 2012-2016.

Het gros van de ruim 1.000 nieuwe VSV-ers 2014/15 komt uit het mbo, zo'n 75 à 80 procent. De belangrijkste vindplaats van VSV is dan ook de grootste mbo-instelling in de regio: het ROC Summa College (ca. 40% van alle nieuwe VSV-ers). De helft van de nieuwe VSV-ers is woonachtig in de twee grootste gemeente van de regio (Eindhoven, 35% en Helmond, 15%). In alle onderwijstypen, scholen/instellingen en gemeenten is echter een substantiële daling gerealiseerd sinds 2005. Het aantal nieuwe VSV-ers in Zuidoost-Brabant is **in tien jaar tijd met ruim vijftig procent gedaald** van 2.202 in schooljaar 2005/06 naar 1.045 in 2014/15 (voorlopige cijfers Ministerie OCW). Voor Nederland als geheel is het aantal jaarlijkse nieuwe VSV-ers gedaald van ruim 70.000 in 2002 naar minder dan 25.000 in 2015. De daling van VSV is voor een belangrijk deel toe te wijzen aan de inzet die in de afgelopen jaren is gepleegd op het voorkomen van VSV op de individuele VO-scholen, mbo-instellingen en door Leerplicht/RMC, zoals de aangescherpte verzuimaanpak, LOB, warme overdracht, zomeracties en diverse vormen van ondersteuning in het onderwijs. De middelen voor de VSV-convenanten hebben daarbij een belangrijke aanjagende werking gehad. Voor het toekennen van regiomiddelen voor de nieuwe VSV-aanpak 2016-2020 geeft het Ministerie van OCW aan dat de basis op orde moet zijn bij individuele scholen/instellingen, en dat middelen daarom bij voorkeur bovenschools/regionaal ingezet moeten worden. Het algemene risico bestaat dat de dalende VSV-cijfers een halt wordt toegeroepen als de gepleegde inzet van de afgelopen jaren onvoldoende geborgd is in de individuele scholen en instellingen. Dan rijzen als vanzelf de volgende vragen. Is de basis werkelijk op orde? Kan de VSV-inzet van de afgelopen jaren (volledig) geborgd worden met reguliere middelen in het reguliere werkproces?

Als specifiek de ontwikkeling van de VSV-cijfers van Zuidoost-Brabant in ogenschouw wordt genomen, dan valt op dat reeds een daling van het aantal nieuwe VSV-ers heeft plaatsgevonden in schooljaar 2014/15, zie tabel 2. Dit in tegenstelling tot de meeste andere RMC-regio's; bij 32 van de 39 regio's zijn de VSV-cijfers in 2014/15 gedaald ten opzichte van 2013/14. De stijging in 2014/15 wekt de suggestie dat de basis niet overal op orde is. Het ligt daarom voor de hand om bij de evaluatie van de maatregelen uit het huidige VSV-convenant (2012-2016) – nog meer dan normaal – oog te hebben voor de (verbetering van de) kwaliteit/effectiviteit van de maatregelen, naast het vraagstuk of de maatregelen een eventuele doorstart krijgen in het regionaal programma VSV 2016-2020 dan wel met reguliere onderwijsmiddelen gefinancierd dienen te worden. Primair zou bij de evaluatie focus gelegd kunnen worden op de maatregelen in onderwijstypen waarbij het aantal VSV-ers is gestegen: onderbouw VO, bovenbouw havo/vwo (is vnl. havo), mbo-1 en mbo-3/4 (vnl. bol-4 met 303 VSV-ers), en bij die scholen/instellingen waar het aantal VSV-ers is gestegen: ROC ter AA, VO van Summa College (aantal nieuwe VSV-ers op mbo Summa is wel gedaald!), Helicon en Sint Lucas (zie tabel 2). Gezien de resultaten in het verleden (schooljaar 2013/14) is daar waarschijnlijk het makkelijkst winst te behalen in termen van een daling van de VSV: de potentiële quick wins.

Tabel 2 – Ontwikkeling VSV in RMC-regio Zuidoost-Brabant

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Onderwijstype				
Vo onderbouw	175	55	43	82
Vmbo bovenbouw	313	139	134	129
Havo/vwo bovenbouw	130	54	23	39
Mbo-1	141	88	90	100
Mbo-2	465	364	270	264
Mbo-3/4	<u>531</u>	<u>399</u>	<u>416</u>	<u>431</u>
	1.755	1.099	976	1.045
Leeftijd				
18-	513	162	151	194
18+	<u>1.242</u>	<u>937</u>	<u>825</u>	<u>851</u>
	1.755	1.099	976	1.045
School/instelling				
Summa College			485	431
ROC Ter Aa			81	129
Summa College (VO)			38	51
Helicon Opleidingen			34	42
De Rooi Pannen			43	36
Sint Lucas			20	29
Koning Willem I College			28	25
Christiaan Huygens College			19	23
Scholengroep Het Plein			20	23
ROC Tilburg			24	21
ROC Gilde Opleidingen			19	20
Op. Stedelijk College Eindhoven			17	18
Scholengroep Were Di			9	15
OMO Scholengroep Helmond			10	12
Eckartcollege			6	10
Meerdere scholen			<10	<10

Bron: www.vsvverkenner.nl

Bijlage 1 – Leerlingstromen tussen 1 okt. 2014 en 1 okt. 2015

In onderstaande tabel zijn de leerlingaantallen op 1 oktober 2015 weergegeven. De twee kolommen ernaast geven weer hoeveel leerlingen jaarlijks (gediplomeerd of ongediplomeerd) uitstromen naar vervolgonderwijs of elders (eerst %, daarna absolute aantallen). Het daaropvolgende schema geeft weer waar de uitstromers naar toe gaan. Om een snel en duidelijk overzicht van de belangrijkste stromen te krijgen zijn kleine stromen buiten beschouwing gelaten. Tevens zijn percentages afgerond (% o.b.v. jaarlijkse uitstroom!).

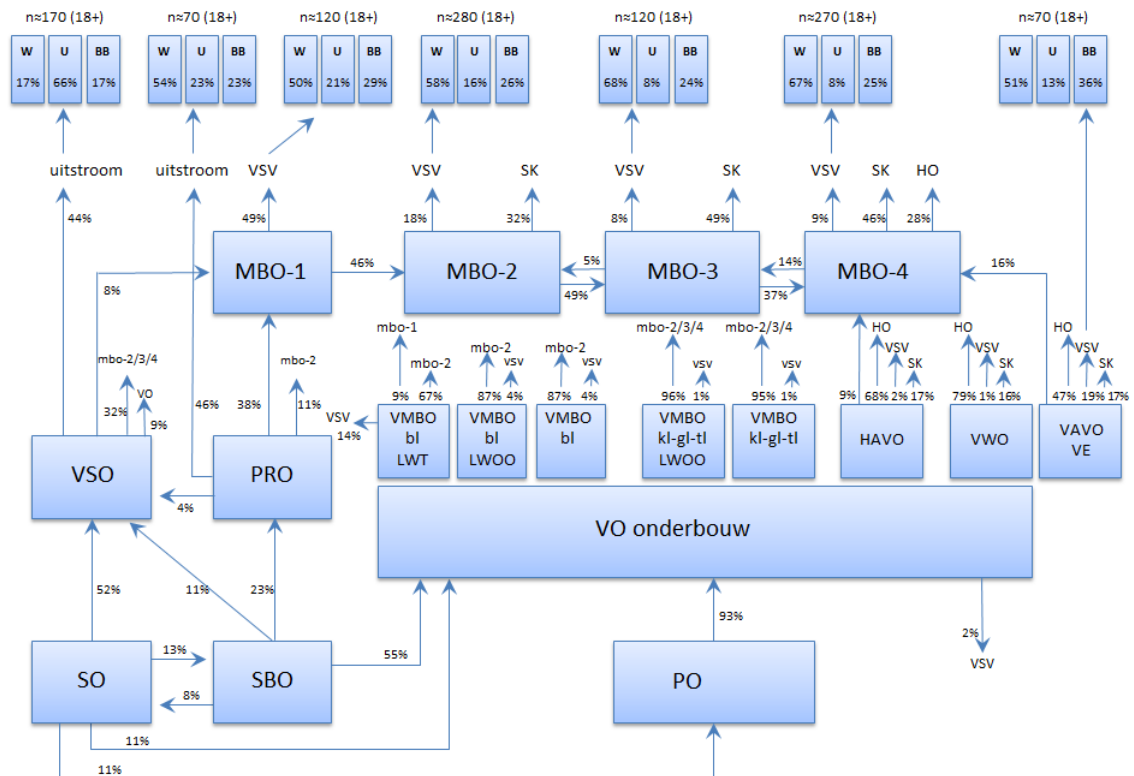
VB: in het praktijkonderwijs (PrO) zitten 878 leerlingen, een vijfde deel oftewel circa 175 leerlingen stroomt jaarlijks uit het PrO. Van deze 175 stroomt 38 procent door naar mbo-1 (entree).

Tabel b1 – Jaarlijkse uitstroom naar onderwijstype: RMC Zuidoost Brabant

	leerlingaantallen 1 okt. 2015	Uitstroom (o.b.v. stroom 1 okt. 2014 naar 1 okt. 2015)	Uitstroom (jaarlijks, afgerond)
praktijkonderwijs	878	20%	175
vo onderbouw	18.410	41%	7.485
vmbo-bl 3-4 LWT	103	37%	40
vmbo-bl 3-4 (lwoo)	1.207	35%	420
vmbo-bl 3-4 (overig)	474	32%	150
vmbo-kl/gl/tl 3-4 (lwoo)	1.503	33%	500
vmbo-kl/gl/tl 3-4 (niet-lwoo)	6.522	38%	2.460
havo 3-5	7.114	31%	2.185
vwo 3-6	7.113	23%	1.630
vavo/ve	635	58%	365
mbo-1	311	91%	285
mbo-2	2.953	54%	1.600
mbo-3	4.181	43%	1.785
mbo-4	10.214	31%	3.215
PO	65.464	14%	9.275
SBO	1.543	23%	360
SO	1.512	25%	385
VSO	1.903	26%	500
Totaal	132.040		32.815

Bron: DUO-gegevens uit de RMC-levering, bewerking door KBA

Schema b1 – Uitstroombestemming in percentage van jaarlijkse uitstroom: RMC ZO-Brabant

Bron: DUO-gegevens uit de RMC-levering, bewerking door KBA

Het stromenschema laat zien waar de leerlingen van een bepaald onderwijstype naar toe stromen. Een deel van de leerlingen stroomt uit het onderwijs zonder startkwalificatie. Het betreft onder meer VSV-ers van het mbo, en ook de uitstromers van het PrO, VSO en vavo/ve. Voor de 18-plussers uit deze groepen is nagegaan - volgens dezelfde methodiek als in hoofdstuk 3 - welk deel daarvan werk heeft (W), een uitkering heeft (U) of buiten beeld is bij de Gemeentelijke Sociale Diensten en UWV (BB). Duidelijk is dat de aansluiting met werk in het PrO beter verloopt dan in het VSO. Meer dan de helft van de uit het PrO stromende leerlingen heeft circa een jaar na uitstroom werk, tegenover 17 procent van die uit het VSO. Tweederde van de VSO-uitstromers heeft een uitkering. De cijfers laten zien dat het arbeidsmarktperspectief voor VSV-ers van de hogere mbo-niveaus beter is dan voor de lagere mbo-niveaus: uitstromers van mbo-3 en mbo-4 vinden vaker werk dan de uitstromers van mbo-1 en mbo-2.

Bijlage 2 – Analyse leerlingstromen per onderwijstype

VMBO

Ongediplomeerde uitstroom vmbo

In de bovenbouw van de vmbo zitten 9.809 jongeren (woonachtig in RMC-regio Zuidoost-Brabant). Circa 45 procent van deze groep stroomt uit, 4.350 leerlingen. Uitgezonderd degenen die verder gaan in het vavo stroomt jaarlijks zo'n drie procent van deze 4.350 jongeren ongediplomeerd uit het vmbo. Het gaat daarmee jaarlijks om ongeveer 135 jongeren, verhoudingsgewijs meer uit lwoo, maar absoluut meer uit niet-lwoo. Deze 135 jongeren stromen uit naar:

- 55% naar mbo (voornamelijk mbo-1)
- 20% naar VSO
- 20% VSV

Havo/vwo

Ongediplomeerde uitstroom havo: naar mbo en VSV

In de bovenbouw van het havo zitten 7.114 jongeren, waarvan er jaarlijks circa 2.200 uitstromen. Uitgezonderd degenen die verder gaan in het vavo of vwo stroomt acht procent uit zonder havo-diploma. De jaarlijkse ongediplomeerde uitstroom uit het havo bedraagt daarmee 170 jongeren. Deze 170 jongeren stromen uit naar:

- 75% naar mbo (voornamelijk mbo-4)
- 20% VSV

Ongediplomeerde uitstroom vwo: afstroom naar vsv

In de bovenbouw van het vwo zitten 7.113 jongeren, waarvan er jaarlijks ruim 1.500 uitstromen. In tegenstelling tot andere RMC-regio's stroomt maar een heel klein deel uit zonder vwo-diploma: iets meer dan 2 procent. De jaarlijkse ongediplomeerde uitstroom uit het vwo bedraagt zo'n 35 jongeren, waarvan de helft VSV-er wordt.

Mbo

Zij-instroom

De aanpak van VSV in het mbo richt zich primair op de doorstroom van jongeren uit het VO (en in mindere mate PrO en VSO). Nieuwe instromers in een mbo-instelling komen echter niet allemaal uit het toeleidende onderwijs. Onderzoek van KBA bij ROC Midden-Nederland en MBO Utrecht toont aan dat circa dertig procent van elders komt (we noemen hen zijinstromers), namelijk twintig procent komt vanuit andere mbo-instellingen en tien procent volgde het jaar ervoor helemaal geen onderwijs (VSV/werk).¹³ Het onderzoek laat zien dat de uitval onder zijinstromers verhoudingsgewijs hoger is dan onder de reguliere instromers vanuit het VO (incl. PrO/VSO), en dat zij een extra risicogroep is.

¹³ KBA (2013), "Instroom in het MBO. Onderzoek bij ROC Midden Nederland naar de relatie tussen instroomprofiel en studiesucces" (mei 2013) en "Instroom in het MBO. Onderzoek bij MBO Utrecht naar de relatie tussen instroomprofiel en studiesucces" (oktober 2013).

Wisselaars (opleiding/instelling)

Bijna 10 procent van de mbo-deelnemers wisselt tussen 1 oktober 2014 en 1 oktober 2015 van opleiding en/of instelling. Zestig procent daarvan wisselt van opleiding binnen de instelling, de overige veertig procent verlaat de instelling, zie tabel b2. Tabel b3 geeft een overzicht voor de tien mbo-instellingen met de meeste deelnemers uit RMC-regio Zuidoost-Brabant.

De onderwijssituatie op een bepaald moment in de schoolloopbaan wordt volgens drie categorieën getypeerd:

- REG, regulier: de deelnemer volgt op 1 oktober 2015 nog steeds de opleiding van inschrijving op 1 oktober 2014 in het mbo, of heeft inmiddels het diploma behaald. Ook studenten die al een startkwalificatie hadden bij inschrijving rekenen we tot deze categorie.
- WIS, wisselaar: de student heeft nog geen diploma gehaald, staat wel ingeschreven in het onderwijs, maar is inmiddels gewisseld van opleiding en/of van school.
- VSV, voortijdig schoolverlater: de student heeft geen startkwalificatie gehaald en volgt geen opleiding meer.

Tabel b2 – Wisselaars in het mbo

RMC Zuidoost-Brabant		
REG	14.135	86%
WIS	1.522	9%
• Waarvan opleidingswisselaars	(917)	(6%)
• Waarvan opleidings- en schoolwisselaars	(478)	(3%)
• Waarvan schoolwisselaars	(127)	(1%)
VSV	827	5%
• Waarvan mbo-1 diploma	(82)	(0,5%)
Totaal	16.484	100%

Bron: DUO-gegevens uit de RMC-levering, bewerking door KBA

Tabel b3 - Situatie naar mbo-instelling (top 10 instellingen)

BRIN	Mbo-instelling	REG	WIS	VSV	Waarvan mbo-1 diploma	Aantal
25MB	ROC Summa College	86%	8%	6%	1%	7.877
25LJ	ROC Ter AA	85%	9%	6%	0%	2.120
25LV	De Rooi Pannen	85%	12%	3%	0%	1.433
26CC	Helicon Opleidingen	88%	8%	4%	0%	1.046
30BC	Sint Lucas	81%	16%	3%	0%	1.009
04FO	Koning Willem I College	88%	9%	4%	0%	668
25LT	ROC Gilde Opleidingen	87%	9%	4%	0%	522
25LZ	ROC Tilburg	90%	6%	4%	0%	506
28DE	ROC de Leijgraaf	85%	11%	5%	1%	215
25PL	ROC Leeuwenborgh	89%	8%	4%	0%	160
RMC Zuidoost-Brabant (totaal)		86%	9%	5%	0%	16.484

Bron: DUO-gegevens uit de RMC-levering, bewerking door KBA

Bijlage 3 – Analyse VSV-ers

Nieuwe VSV-ers (voorlopige cijfers van het Ministerie OCW)

Een nieuwe VSV-er is een jongere tussen de 12 en 23 jaar die zonder startkwalificatieniveau het onderwijs verlaat. Het totaal aantal nieuwe VSV-ers in Zuidoost-Brabant bedraagt 1.099 in 2012/13 en 976 in 2013/14. Deze daling lijkt zich op basis van de voorlopige cijfers van 2014/15 niet door te zetten, het aantal nieuwe VSV-ers in 2014/15 bedraagt 1.045. Ten opzichte van 2005/06 is de daling substantieel, namelijk van 2.202 naar 1.045 (-53%).

Tabel b4 geeft voor 2012/13 en 2013/14 de definitieve VSV-percentages weer per onderwijstype. Voor 2014/15 zijn het nog voorlopige cijfers. Op basis van de (lichte) stijging in 2014/15 (voorlopige cijfers) wordt de prestatienorm voor het mbo-1 en mbo-3/4 niet gehaald.

Tabel b4 – Nieuwe VSV-ers Zuidoost-Brabant, normen en streefwaarden

	Vo onder- bouw	Vmbo boven- bouw	Havo/vwo boven- bouw	Mbo-1	Mbo-2	Mbo-3/4
RMC Zuidoost-Brabant 2012/13	0,26%	1,55%	0,51%	26,19%	10,69%	3,08%
RMC Zuidoost-Brabant 2013/14	0,20%	1,43%	0,22%	32,73%	8,31%	3,19%
RMC Zuidoost-Brabant 2014/15 (voorlopig)	0,38%	1,35%	0,37%	38,46%	9,38%	3,26%
Nederland 2012/13	0,19%	1,34%	0,48%	29,03%	10,49%	3,29%
Nederland 2013/14	0,17%	1,23%	0,38%	32,58%	9,61%	3,01%
Nederland 2014/15 (voorlopig)	0,20%	1,15%	0,39%	31,05%	9,06%	3,01%
Prestatienorm 2012/13	1%	4%	0,5%	32,5%	13,5%	4,25%
Prestatienorm 2013/14	1%	4%	0,5%	27,5%	11,5%	3,5%
Prestatienorm 2014/15	1%	4%	0,5%	22,5%	10%	2,75%
Streefwaarde 2014/15	0,2%	1,5%	0,1%	22,5%	10%	2,75%

* Bron: vsv factsheets van www.vsvverkenner.nl

Nieuwe VSV-ers 2014/15 per school/instelling en/of per gemeente

In tabel b5 zijn de 1.045 nieuwe VSV-ers van 2014/15 (voorlopige cijfers OCW) uiteengezet naar onderwijstype, gemeente, school/instelling en leeftijd. De cijfers geven een beeld van de belangrijkste vindplaatsen van VSV: mbo (795), Eindhoven (369), Helmond (157), ROC Summa College (431), ROC Ter Aa (129), 18-plussers (851).

Tabel b5 – Vindplaatsen VSV in RMC-regio Zuidoost-Brabant

RMC Zuidoost-Brabant 2014/15	
Onderwijstype	
Vo onderbouw	82
Vmbo bovenbouw	129
Havo/vwo bovenbouw	39
Mbo-1	100
Mbo-2	264
Mbo-3/4	<u>431</u>
	1.045
Gemeente	
Eindhoven	369
Helmond	157
Geldrop-Mierlo	57
Veldhoven	49
Best	48
Deurne	34
Waalre	29
Gemert-Bakel	29
Valkenswaard	28
Nuenen, Gerwen en Nederweert	25
Someren	24
Asten	24
Cranendonck	23
Son en Breugel	21
Bladel	21
Eersel	21
Heeze-Leende	19
Laarbeek	19
Bergeijk	18
Reusel-De Mierden	17
Oirschot	<u>13</u>
	1.045
School/instelling	
ROC Summa College	431
ROC Ter Aa	129
Stg. ROC Summa College (VO)	51
Helicon Opleidingen	42
Scholengemeenschap de Rooi Pannen	36
Sint Lucas	29
Koning Willem I College	25
Christiaan Huygens College	23
Scholengroep Het Plein	23
ROC Tilburg	21
ROC Gilde Opleidingen Beroepsonderwijs en Educatie	20
Openbaar Stedelijk College Eindhoven	18
Scholengroep Were Di	15
OMO Scholengroep Helmond	12
Eckartcollege	10
Meerdere scholen	<10

Vervolg tabel b5 – Vindplaatsen VSV in RMC-regio Zuidoost-Brabant

RMC Zuidoost-Brabant 2014/15	
Leeftijd	
18-	194
18+	<u>851</u>
	1.045

Bron: Ministerie van OCW. *RMC Factsheet Convenantjaar 2014-2015. RMC Regio 37 Zuidoost-Brabant*, voorlopige cijfers, maart 2016

Uitvalredenen mbo

Uitvalredenen zijn alleen voor het mbo geregistreerd. In schooljaar 2014/15 zijn in de RMC-data 827 nieuwe VSV-ers van het mbo bekend (de overige 206 nieuwe VSV-ers komen uit het VO). KBA onderscheidt twee meest relevante typen uitvalredenen. De eerste omvat de *persoonsgebonden* factoren. Deelnemers kunnen de opleiding niet afronden door hun gedragsproblemen (problemen in gedrag en sociaal-emotionele problemen, incl. geïndiceerde stoornissen) en/of andersoortige persoonlijke problemen (problemen in de thuissituatie, gezondheidsproblemen, fysieke beperkingen, verslavingsproblemen en financiële problemen). Ruim veertig procent van de nieuwe VSV-ers 2014/15 van het mbo heeft hier mee te maken. Het overzicht van uitvalredenen brengt de complexiteit van de problematiek niet in beeld. Vaak is sprake van een combinatie van uitvalredenen die leidt tot VSV. Als er sprake is van meervoudige of multigedrags- of persoonlijke problematiek wordt gesproken van overbelasting.

Het tweede type uitvalreden heeft betrekking op problemen rondom de *studie- en loopbaankeuze*. Bij bijna een vijfde deel van de nieuwe VSV-ers 2014/15 van het mbo is deze reden opgegeven. Dit cijfer is een onderschatting van de problematiek. Enerzijds blijkt een deel van de uitvalredenen 'arbeidsmarkt- en externe omgevingsfactoren' ook gerelateerd te zijn aan studiekeuze-problematiek. Anderzijds leidt studiekeuze-problematiek niet alleen tot VSV, maar ook tot studievertraging en inefficiënte schoolloopbanen. Naast uitval uit het onderwijs wordt ook veelvuldig geswitcht van opleiding en/of instelling (zie bijlage 2 voor cijfers over switchen).

Conclusie: de bijdrage van mbo-instellingen aan het voorkomen van VSV is – naast het bieden van kwalitatief goed onderwijs – vooral gelegen in de ondersteuning van deelnemers met hun persoonlijke problemen (zorg) en studiekeuze-problemen (LOB).

Uitvalredenen van nieuwe VSV-ers 2014/15 van het mbo

<i>Persoonsgebonden factoren</i> waar de <i>instelling in principe absoluut geen invloed</i> op kan uitoefenen, zoals: verhuizing, ziekte, overlijden, geografische afstand, e.d.	15%
<i>Persoonsgebonden factoren</i> waar de instelling in principe <i>niets kan doen aan de oorzaken maar in principe en wellicht wel aan de opvang</i> , zoals: sociaal-emotionele problemen, psychische stoornissen, leerproblemen, problemen in de thuissituatie, e.d.	28%
<i>Instellingsgebonden factoren</i> . Hierbij gaat het om factoren waarop de instelling in principe <i>wél invloed heeft</i> , en die kunnen variëren van: bijvoorbeeld: problemen met	4%

de inhoud en/of vormgeving van opleidingen, het gedrag van docenten, de ervaren veiligheid op school, e.d.	
<i>Studie- en beroepskeuzegebonden factoren.</i> Hierbij gaat het om factoren waarop de instelling deels wel en deels geen invloed op kan uitoefenen. Deels wel voor zover deze factoren liggen in de sfeer van de intake en 'leerloopbaan'-begeleiding. Deels niet voor zover in een eerder stadium bepaalde studie-schoolberoepskeuzebeslissingen zijn gemaakt.	17%
<i>Arbeidsmarkt- en externe omgevingsfactoren.</i> Hierbij gaat het om factoren waarop de instelling merendeels geen invloed heeft, zoals bijvoorbeeld arbeidsovereenkomst opgezegd, 'groenpluk' of sollicitatieplicht. Er is wat dit betreft echter ook een 'grijs gebied', namelijk voor zover instellingen via hun contacten met leerbedrijven wel invloed kunnen hebben.	13%
<i>Zonder diploma, maar wel succesvol / afgesproken resultaat behaald.</i>	1%
<i>Geen uitval.</i> Meer dan de helft van de gevallen heeft betrekking op VSV-ers van mbo-1. Waarschijnlijk wordt deze uitvalreden geregistreerd omdat de opleiding wel is voltooid en een diploma mbo-1 is bemachtigd.	18%
<i>Onbekend</i>	4%
	n=827

Bron: DUO-gegevens uit de RMC-levering, bewerking door KBA